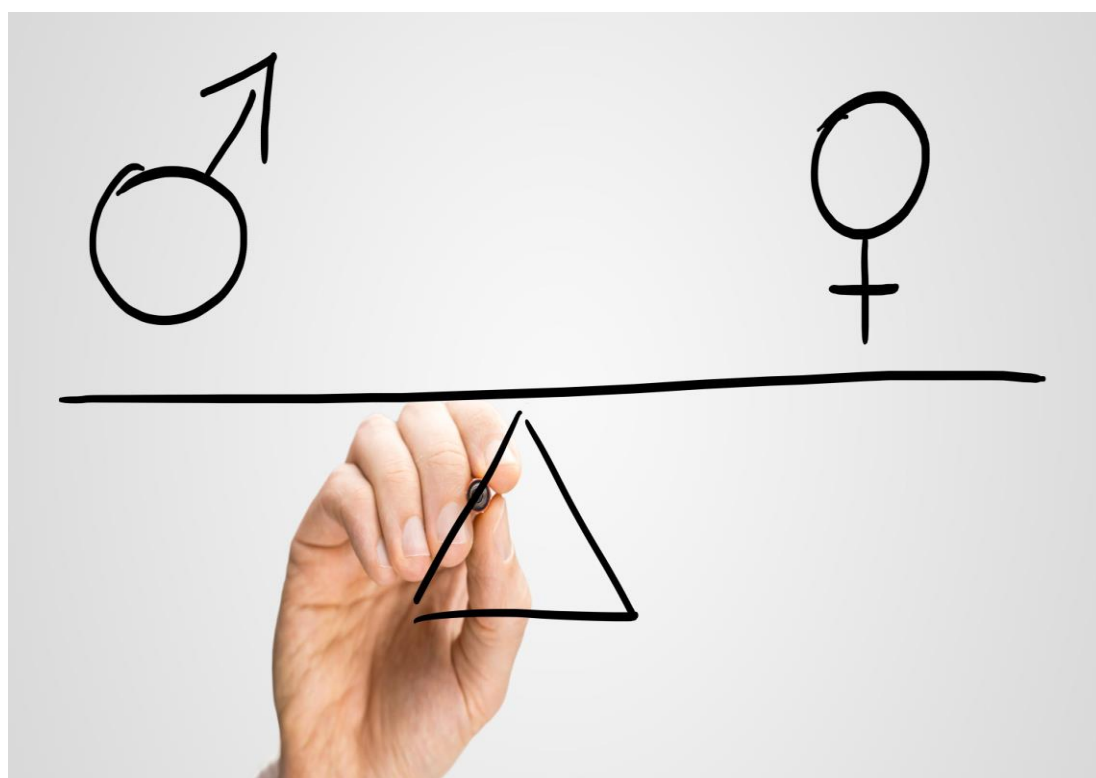

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

1^Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: «ΤΑ ΦΥΛΑ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ»

Κείμενα για το προαναγνωστικό στάδιο

(επιλογή και επιμέλεια: Βασιλική Μόσχου)

Η αντίληψη της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας

Τα στερεότυπα για το φύλο αναφέρονται στις στάσεις και τις αντιλήψεις σχετικά με την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα. Η διαμόρφωση των πεποιθήσεων αυτών ενέχει έντονα πολιτισμικά στοιχεία και εξελίσσεται διαχρονικά.

Είναι γεγονός ότι πέρα από τα βιολογικά αναπτυξιακά στάδια, τα οποία ακολουθούν μια προδιαγεγραμμένη πορεία, **οι ενήλικες αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο τα αγόρια και τα κορίτσια σε όλα τα στάδια της εξέλιξης**: Επιτρέπουν στα αρσενικά βρέφη να απομακρύνονται περισσότερο, ακόμα και εκτός οπτικού τους πεδίου, τους παρέχουν αμοιβές καθώς εξερευνούν το χώρο και τα αντικείμενα, προσεγγίζουν με μεγαλύτερη τρυφερότητα τα κορίτσια και τους φέρονται σα να ήταν εύθραυστα, δίνουν περισσότερες λεκτικές οδηγίες στα θηλυκά παιδιά, ενθαρρύνουν τον ανταγωνισμό στις παρέες των αγοριών, καθορίζουν το ντύσιμο και τη φροντίδα του σώματος, επιτρέποντας περισσότερα ναρκισσιστικά στοιχεία στα κορίτσια.

Παλαιότερες έρευνες στην Ελλάδα διαπίστωναν ότι η αντίληψη του κοινωνικού φύλου είναι πολύ ισχυρή και ότι η απόκλιση από τα στερεότυπα οδηγούσε σε κοινωνικό στιγματισμό. Η χειραφέτηση της γυναίκας καθυστέρησε σε σύγκριση με τις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες και κατοχυρώθηκε περισσότερο νομοθετικά, παρά ως αντανάκλαση κοινωνικής προόδου, όσον αφορά τις σχέσεις των δύο φύλων.

Οι διεθνείς έρευνες συγκλίνουν στο ότι α) **τα ανδρικά στερεότυπα** προωθούν την εικόνα ενός ατόμου ενεργητικού, λογικού και ικανού στην επίλυση προβλημάτων και β) **τα γυναικεία στερεότυπα** προωθούν την εικόνα ενός ατόμου πιο επικοινωνιακού, με ενδιαφέρον για το κοινωνικοσυναισθηματικό κλίμα και περισσότερο παθητικού.

Σε **έρευνα** που πραγματοποιήθηκε 350 φοιτητές (ηλικίας 18-25), από σχολές της Ελλάδας και της Κύπρου, οι οποίοι κατάγονταν από αγροτικές, ημιαστικές και αστικές περιοχές κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα **ερωτηματολόγιο που περιελάμβανε 58 επίθετα, εκ των οποίων τα 19 αναπαρήγαγαν τα παραδοσιακά στερεότυπα της αρρενωπότητας και άλλα 19 τα παραδοσιακά στερεότυπα της θηλυκότητας**. Κάθε επίθετο συνοδευόταν από μια 5βάθμια κλίμακα, όπου: 1= πολύ λίγο, 2= λίγο, 3= αρκετά, 4= πολύ και 5= πάρα πολύ. Οι φοιτητές κλήθηκαν να βαθμολογήσουν κατά πόσο η ιδιότητα που εξέφραζε το κάθε επίθετο, άρμοζε περισσότερο σε γυναίκα ή σε άνδρα.

Τα αποτελέσματα;

ΑΝΔΡΑΣ: «Βασίζεται στον εαυτό του, υπερασπίζεται τις πεποιθήσεις του, ανεξάρτητος, αθλητικός, διεκδικητικός, ισχυρός, αναλυτικός, ριψοκίνδυνος, κυριαρχικός, αρρενωπός, επιθετικός, ατομιστής, ανταγωνιστικός, φιλόδοξος κ.ά»

ΓΥΝΑΙΚΑ: «Παραγωγική, εύθυμη, ντροπαλή, στοργική, γοητευτική, πιστή, θηλυκή, διαθέτει κατανόηση, συμπονετική, γλυκομίλητη, τρυφερή, φιλική, εύπιστη, ευγενική, αγαπάει τα παιδιά, ευχάριστη κ.ά»

Η έννοια του φύλου

Η έννοια του φύλου αναφέρεται στις βιολογικές και κοινωνικές διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το βιολογικό φύλο [sex] ενός ατόμου είναι γενετικά καθορισμένο, ενώ το κοινωνικό φύλο [gender] είναι πολιτισμικά και κοινωνικά κατασκευασμένο.

«Κοινωνικό Φύλο (Φύλο και κοινωνιολογία)», συγγραφέας: Μαριαγγέλα Βέικο

Πιο αναλυτικά:

Ο όρος **βιολογικό φύλο** χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη βιολογική / ανατομική διαφοροποίηση του άνδρα και της γυναίκας (άρα το βιολογικό φύλο βασίζεται σε μια φυσική κατάσταση → πώς γεννιόμαστε). Π.χ. οι άνδρες έχουν μεγαλύτερη μυϊκή δύναμη, οι γυναίκες εγκυμονούν.

ενώ ο όρος κοινωνικό φύλο χρησιμοποιείται για να περιγράψει τους κοινωνικούς ρόλους που επιβάλλονται στο καθένα από τα δύο φύλα μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον (άρα το κοινωνικό φύλο είναι μια κοινωνική κατασκευή → πώς μας θέλει η κοινωνία επειδή γεννηθήκαμε άνδρες/γυναίκες). Π.χ. οι απόψεις: «οι άνδρες είναι ανώτεροι από τις γυναίκες» ή «οι γυναίκες είναι καλύτερες στην ανατροφή των παιδιών».

[Η νομική υπόσταση της γυναίκας από την αρχαιότητα έως τον 20ό αιώνα]

Η αρχαιότερη οργάνωση της φυλετικής κοινωνίας ήταν η μητριαρχία. Η μητριαρχική κουλτούρα έχει ως γνωρίσματά της την έμφαση στους δεσμούς αίματος, στους δεσμούς με τη γη, στην ισότητα των ανθρώπων αφού όλοι είναι παιδιά μητέρων και ο καθένας παιδί της μητέρας γης.

Στη συνέχεια, ωστόσο, η **γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα** από νομικής πλευράς ήταν στην ίδια μοίρα με ένα ανήλικο για όλη της τη ζωή και είχε πάντα έναν προστάτη να την εκπροσωπεί. Ο κύκλος της γυναίκας περιοριζόταν στο χώρο της οικίας, όπου διεύθυνε το νοικοκυριό και τους σκλάβους και μερικές φορές διαχειριζόταν τα οικονομικά. Επίσης, η φροντίδα των αρρώστων και των ηλικιωμένων, καθώς και η ανατροφή των παιδιών, περιλαμβάνονταν στα καθήκοντα της γυναίκας.

Περνώντας **στην εποχή της Ρώμης και του Βυζαντίου** η γυναίκα σέρνει τη βαριά κληρονομιά της αρχαιότητας και συνεχίζει να έχει ως μοναδικό προορισμό την τεκνογονία, υπό την εξουσία του άντρα, χωρίς κανένα ατομικό ή κοινωνικό δικαίωμα.

Μετά την άλωση της Πόλης αρχίζει η περίοδος της τουρκοκρατίας κατά την οποία η γυναίκα εξακολουθεί να βρίσκεται κάτω από την απόλυτη εξάρτηση των ανδρών της οικογένειας. Παρόλα αυτά, η συμβολή της στη διατήρηση της ελληνικής εθνικής παράδοσης από γενιά σε γενιά υπήρξε ανεκτίμητη. Αλλά και στο πολεμικό πεδίο διακρίθηκε, με τη Μπουμπουλίνα, τη Μαντώ Μαυρογένους, τις γυναίκες του Μεσολογγίου και άλλες τόσες γνωστές και άγνωστες που πολέμησαν, διώχθηκαν, αιχμαλωτίστηκαν, σκοτώθηκαν για την ελευθερία.

Το 1830 στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος η συμβολή της γυναίκας στον απελευθερωτικό αγώνα δεν εκτιμήθηκε δεόντως. Έτσι, μετά το 1830 και όταν η Ελλάδα έγινε ελεύθερο κράτος, αυτή συνέχισε την ίδια ζωή, βασανισμένη και εξαρτημένη από τον άντρα. Ποτέ δεν ήταν αυτεξούσια. Το σημαντικότερο γεγονός της ζωής της ήταν ο γάμος. Για μόρφωση

ούτε λόγος! Τα Ανώτατα εκπαιδευτικά Ιδρύματα κρατούσαν κλειστές τις πόρτες τους στις γυναίκες. Μόνο δασκάλες μπορούσαν να γίνουν στο "Αρσάκειο" -και αυτό ήταν ιδιωτικό σχολείο. Οι δασκάλες ήταν οι πρωτοπόρες. Ήταν αυτές που έκαναν διαλέξεις και προπαγάνδιζαν την επιτακτική ανάγκη για μόρφωση των γυναικών, ήταν αυτές οι οποίες οργάνωσαν επαγγελματικές σχολές για να μορφωθούν ακόμη και οι φτωχές κοπέλες και να μάθουν την τέχνη του πώς να κερδίζουν μόνες τους το ψωμί τους, για να ανεξαρτητοποιηθούν από τους άντρες.

Παράλληλα, αρχίζουν να εκδίδονται γυναικείες εφημερίδες. Ουσιαστική είναι η προσφορά της Καλλιρρόης Παρρέν, η οποία για 30 χρόνια (1887-1917) εξέδιδε την *Εφημερίδα των Κυριών* μέσα από την οποία πρόβαλε τα αιτήματα των γυναικών όπως: καταπολέμηση του αναλφαβητισμού, ελεύθερη είσοδος των γυναικών στο Πανεπιστήμιο και το Πολυτεχνείο, διορισμός γυναικών ως υπάλληλων, ισότιμη αμοιβή εργασίας με τους άντρες, καθώς και το δικαίωμα ψήφου. Το 1901 η Αγγελική Παναγιώτου διορίστηκε στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Ήταν η πρώτη υφηγήτρια γιατρός που είχε σπουδάσει στη Γερμανία. Η πρώτη της εμφάνιση στην έδρα έκανε πάταγο. Οι φοιτητές αντέδρασαν, με αποτέλεσμα ο πρύτανης να την παύσει ως ακατάλληλη.

Το 1920 ιδρύθηκε ο Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της γυναίκας με πρωτοβουλία της Μαρίας Νεγροπόντη, της Μαρίας Σβώλου και της Αύρας Θεοδωροπούλου η οποία θα αναδειχθεί σε ηγετική φυσιογνωμία του κινήματος για την ψήφο. Ο Σύνδεσμος, η πιο μαχητική από τις γυναικείες οργανώσεις της εποχής, ζητά «ίσα δικαιώματα πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά για τον άνδρα και τη γυναίκα». Το 1921 ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας, Γούναρης υπόσχεται εκλογικά δικαιώματα στις γυναίκες και καταθέτει πρόταση στο κοινοβούλιο το οποίο την απορρίπτει προκαλώντας έντονες αντιδράσεις.

Οι Ελληνίδες στις κάλπες: το νομοθετικό πλαίσιο για τα δύο φύλα

Ας διαβάσουμε ένα άρθρο του 1928, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *ΝΕΑ ΗΜΕΡΑ* και εξηγεί τον λόγο για τον οποίο οι γυναίκες δεν πρέπει να ψηφίζουν στις βουλευτικές εκλογές:

"Ορισμένα τινά Ελληνικά θήλεα ζητούν να δοθή ψήφος εις τας γυναίκας. Σχετικώς με το ίδιον τούτο θέμα διαπρεπέστατος επιστήμων είχεν άλλοτε ανάπτυξη από του βήματος της Βουλής το επιστημονικώς πασίγνωστον, άλλως τε γεγονός ότι παν θήλυ διατελεί εις ανισόρροπο και έξαλλον πνευματικήν κατάστασιν ωρισμένα ημέρας εκάστου μηνός. Επειδή, εν τούτοις, αι ημέραι αύται, δεν συμπίπτουν ως προς όλα τα θήλεα, είναι αδύνατον να ευρεθεί ημέρα πνευματικής ισορροπίας και ψυχικής γαλήνης όλων των θηλέων, ώστε την ευτυχή εκείνη ημέραν να ορίζωνται αι εκάστοτε εκλογαί. Η γυναικεία συνεπώς ψήφος είναι πράγμα επικίνδυνον, άρα αποκρουστέον". (Εφ. Νέα Ημέρα, 20.3.1928)

Ο συντάκτης του παραπάνω άρθρου χρησιμοποιεί την έμμηνο ρύση των γυναικών και την άποψη κάποιου «διαπρεπεστάτου» – αλλά ανώνυμου – επιστήμονα ως επιχειρήματα για να μην ψηφίζουν οι γυναίκες στις εκλογές. Πίσω λοιπόν από το επιχείρημα της φυσικής κατάστασης της γυναίκας προβάλλεται ως εξίσου «φυσικό» και το γεγονός της αδυναμίας τους να προσέλθουν στις κάλπες.

Χρειάστηκαν δεκαετίες έντονων γυναικείων αγώνων για να μπορέσουν οι Ελληνίδες να αποκτήσουν δικαίωμα ψήφου. Η ισότητα των δυο φύλων και η απαίτηση για τη χορήγηση πολιτικών δικαιωμάτων στις γυναίκες, οδήγησε στη σύσταση πολλών γυναικείων οργανώσεων, με αποτέλεσμα κατόπιν πιέσεων τους να φτάσουμε στο προεδρικό διάταγμα της 5ης Φεβρουαρίου του 1930 που αναγνώριζε το δικαίωμα του εκλέγειν για τις Ελληνίδες, αλλά μόνο για τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές και μόνο για τις εγγράμματες άνω των 30 ετών. Για πρώτη φορά ψήφισαν στις δημοτικές εκλογές της 11ης Φεβρουαρίου 1934. Εκλογικό δικαίωμα δεν δόθηκε σε όλες, αλλά μόνο σε όσες είχαν κλείσει τα 30 χρόνια και διέθεταν τουλάχιστον απολυτήριο Δημοτικού. Στους εκλογικούς καταλόγους της Αθήνας γράφτηκαν μόλις 2.655 κυρίες, από τις οποίες ψήφισαν τελικά μόνο 439. Χαρακτηριστική για το κλίμα της εποχής ήταν η άρνηση της ηθοποιού Μαρίκας Κοτοπούλη να ψηφίσει, λέγοντας μάλιστα πως ψήφο θέλουν μόνο όσες είναι άσχημες και όσες αποφεύγουν να κάνουν παιδιά!

Ήταν η απαρχή της εφαρμογής στην πράξη της καθολικής ψηφοφορίας, που είχε κατοχυρωθεί ήδη στο Σύνταγμα του 1864, με την αναγνώριση της ιδιότητας του πολίτη στις γυναίκες. Πέρασε σχεδόν ένας αιώνας μέχρις ότου καταφέρουν οι Ελληνίδες να φτάσουν στην κάλπη, έχοντας κατακτήσει πλήρως το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι. Νομοσχέδιο για την παροχή πλήρων πολιτικών δικαιωμάτων στις Ελληνίδες δε θα κατατεθεί τελικά στη βουλή παρά μόνο το **1952** όταν σύμφωνα με την πράξη 2159, οι γυναίκες αποκτούν το δικαίωμα να εκλέγουν και να εκλέγονται και στις δημοτικές και στις βουλευτικές εκλογές. Έτσι, εκλέγεται η πρώτη Ελληνίδα βουλευτής, Ελένη Σκούρα. Για πρώτη φορά οι γυναίκες στην Ελλάδα άσκησαν το εκλογικό τους δικαίωμα σε βουλευτικές εκλογές το **1956**. Τότε ορίζεται και η πρώτη γυναίκα υπουργός Λίνα Τσαλδάρη, ως υπουργός Κοινωνικής Πρόνοιας. Η πρώτη γυναίκα δήμαρχος εκλέγεται στην Κέρκυρα

Επίσης, ξεκίνησε και η νομική ισότητα που αφορούσε θέματα εργασίας των γυναικών. Το 1964, 135 γυναίκες εκλέγονται ως μέλη Δημοτικών Συμβουλίων. Τέλος, το **1975**, διατυπώνεται σαφώς στο άρθρο 4, του Συντάγματος της Ελλάδος ότι όλοι οι Έλληνες, άντρες και γυναίκες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου και έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Το **1983** η Βουλή υπερψήφισε νομοθετικές ρυθμίσεις ευνοϊκές για τη γυναίκα, όπως για παράδειγμα η κατάργηση της προίκας και η κοινή ευθύνη για την ανατροφή των παιδιών. Δέκα χρόνια αργότερα, το **1993**, για πρώτη φορά οι συλλογικές συμβάσεις μεταξύ ΓΣΕΕ και εργοδοτών αναγνωρίζουν και γραπτώς την ισότητα ανδρών και γυναικών στον εργασιακό χώρο.

Ο αριθμός των γυναικών βουλευτών αυξήθηκε σημαντικά με την πάροδο των χρόνων κι έτσι στη Βουλή του 2004 συμμετέχουν συνολικά 40 γυναίκες. Είναι ο μεγαλύτερος αριθμός μέχρι σήμερα, αλλά αντιστοιχεί μόλις στο 13% του συνόλου των μελών της Βουλής.

(Πηγή: http://members.multimania.co.uk/sivitanidios2otee/erg_woman.html)

Η ανισότητα των δύο φύλων στην εκπαίδευση

Η εκπαίδευση δεν ήταν πάντα ανοιχτή για τις γυναίκες. Οι διάφορες κοινωνίες, σε όλες τις προγενέστερες χρονικές περιόδους, διαμόρφωσαν και θεσμοθέτησαν μια γυναίκα ικανή να εργάζεται, κυρίως μέσα στο σπίτι, και όταν οι κοινωνικό-οικονομικές ανάγκες το επέβαλαν και έξω από το σπίτι, αλλά όχι αρκετά ευφυή για να μορφωθεί. Ειδικότερα, το 19ο αιώνα που οι γυναίκες αρχίζουν να διεκδικούν αγωνιστικά το δικαίωμα στη μόρφωση, συναντούν τα μεγαλύτερα εμπόδια. Άλλωστε τι χρειάζονται τη μόρφωση οι γυναίκες, αφού, κατά την κρατούσα άποψη της εποχής, **«οι γυναίκες είναι διακοσμητικό φύλο, καμιά γυναίκα δεν είναι μεγαλοφυΐα»**. Το δικαίωμα συμμετοχής των κοριτσιών στην εκπαίδευση κερδήθηκε σταδιακά.(...)

Η κοινωνιολογία της εκπαίδευσης κατάφερε να δείξει, ότι το σχολείο δεν είναι ενοποιητικό και απελευθερωτικό, αλλά συμβάλλει στην αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας και στη διαιώνιση των ανισοτήτων. Στη χώρα μας, οι εκπαιδευτικοί θεσμοί αναπαράγουν την ανισότητα των δυο φύλων, δεν παρέχουν ισότητα ευκαιριών, και μέσα τους επιβιώνουν και αναπτύσσονται και νέες άμεσες και έμμεσες διακρίσεις φύλου που διαφοροποιούν τις δυνατότητες μάθησης των κοριτσιών και των αγοριών.

Σε ότι αφορά το θεσμικό πλαίσιο απαγορεύεται κάθε διάκριση με βάση το φύλο αλλά όπως έχει διαφανεί μέσα από έρευνες, οι εκπ/κές πρακτικές με άμεσο τρόπο θέτουν σε πλεονεκτικότερη θέση τα αγόρια, και περιορίζουν συγκριτικά τη δυνατότητα μάθησης και επιτυχίας των κοριτσιών. Επίσης οι εκπαιδευτικές πρακτικές και η εκπαιδευτική διαδικασία ενισχύει και αναπαράγει τα κοινωνικά στερεότυπα για τα φύλα. Το εκπαιδευτικό σύστημα, με πρακτικές που θεωρούνται «αυτονόητες», οδηγεί έμμεσα τα κορίτσια σε κατάσταση άνισων ευκαιριών, σε σχέση με τα αγόρια της ίδιας τάξης.

Τα ερευνητικά δεδομένα αποδεικνύουν ότι το διδακτικό υλικό και τα αναλυτικά προγράμματα συντελούν στην ανάπτυξη και την αναπαραγωγή των στερεοτύπων για τα δύο φύλα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Η έρευνα της Ε. Μαραγκουδάκη για τα παιδικά βιβλία, που χρησιμοποιούνται στο Νηπιαγωγείο, διαπίστωσε ότι υπάρχει διαφοροποίηση των φύλων σύμφωνα με τα παραδοσιακά κοινωνικά στερεότυπα.

Στο χώρο της οικογένειας, όπως αυτός παρουσιάζεται στα παιδικά βιβλία του Νηπιαγωγείου, υπάρχει απόλυτος καταμερισμός ρόλων ανάμεσα στα δύο φύλα και απόλυτος διαχωρισμός των ευθυνών και των υποχρεώσεών τους. **Ο πατέρας** προβάλλεται να επιστρέφει κατακουρασμένος το βράδυ από τη δουλειά του, η οποία είναι υποχρέωσή του που απορρέει από το ρόλο του οικονομικού τροφοδότη της οικογένειας. Ο ρόλος του αυτός, τον απαλλάσσει από το να έχει οποιαδήποτε συμμετοχή στις δουλειές του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών. **Αντίθετα, η μητέρα** είναι στο σπίτι, και μοναδική της ασχολία και μέλημα είναι οι δουλειές του νοικοκυριού και η φροντίδα των παιδιών. Η μητέρα δεν εργάζεται έξω από το σπίτι. Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις έχει επάγγελμα, όταν ζει μόνη με το παιδί της σε δύσκολες οικονομικές συνθήκες. Η μητέρα δεν βγαίνει ποτέ από το σπίτι, η ανατροφή των παιδιών, οι δουλειές του νοικοκυριού δεν προβάλλονται ως εργασία, αλλά ως ένδειξη αγάπης της μητέρας προς τα μέλη της οικογένειάς της.

virtualschool.web.auth.gr/2.2-3/Praxis/TheodorouKoutlisInequality.html

http://fotodendro.blogspot.gr/2011/10/blog-post_05.html

Θέματα για συζήτηση:

- Στη χώρα μας οι εκπαιδευτικοί θεσμοί σύμφωνα με το παραπάνω κείμενο προάγουν την ισότητα των δύο φύλων ή αναπαράγουν την ανισότητα;
- Έχετε ποτέ βιώσει διαφορετική αντιμετώπιση στο σχολικό σας περιβάλλον λόγω του φύλου σας;

Ο θεσμός της προίκας

Στη νεοελληνική οικογένεια τα παιδιά παντρεύονταν κατά σειρά ηλικίας. Οι θυγατέρες προηγούνταν κι ακολουθούσαν τα παλικάρια, με τη σειρά τους κι αυτά. Ήταν ατιμωτικό για τον άντρα να παντρευτεί πρώτος και ν' αφήσει αδελφή μεγαλύτερη ή μικρότερη ανύπαντρη. Πολλά παλικάρια έμεναν ανύπαντρα, γιατί δεν μπόρεσαν ν' αποκαταστήσουν τις αδελφές τους.

Μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα (1920) η φροντίδα για τον γάμο των παιδιών ήταν μέλημα και καθήκον των γονιών και μάλιστα του πατέρα. Αυτός έπρεπε να δώσει την τελική συγκατάθεση, «να γίνει η γνώμη του», «να δώσει την ευχή του». Το έθιμο αυτό στηριζόταν στο αίσθημα ευθύνης των γονιών να στεριώσουν κοινωνικά και οικονομικά τα παιδιά τους, που έφτιαχναν καινούργια οικογένεια, και στην υποχρέωση, που εθιμικά αναλάβαιναν, να δώσουν σ' αυτά ένα μέρος της περιουσίας τους, κινητής ή ακίνητης, με τη μορφή της προίκας.

Ο θεσμός της προικοδότησης των θυγατέρων είναι πανάρχαιος και από τα ομηρικά χρόνια φτάνει μέχρι την εποχή μας. Για αιώνες αμέτρητους από τα φυσικά και επίκτητα προσόντα της νύφης (ομορφιά, ψυχική και πνευματική καλλιέργεια κτλ.) το πρώτο που εξεταζόταν ήταν η προίκα της. Η απροίκιστη ήταν κοινωνικά κατώτερη και δύσκολα βρισκόταν γαμπρός να τη ζητήσει σε γάμο.

Η γυναίκα δεν εργαζόταν. Τα βάρη του γάμου τα σήκωνε αποκλειστικά και μόνο ο άντρας. Αυτός είχε την υποχρέωση να συντηρεί τη σύζυγό του, ανάλογα με την κοινωνική της θέση, και να μεγαλώνει, με ανάλογο τρόπο και πάλι, τα παιδιά του. Η προίκα της γυναίκας αποτελούσε τη συνεισφορά της στον οικογενειακό προϋπολογισμό και μια ελάφρυνση του συζύγου από τα οικονομικά βάρη της οικογένειας.

Από τα πρώτα βυζαντινά χρόνια (5ος αι. μ.Χ.) για τη σύσταση της προίκας συντάσσονταν προικώα έγγραφα. Η συνήθεια αυτή κράτησε σε όλη τη βυζαντινή περίοδο και συνεχίστηκε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Τα έγγραφα αυτά ονομάζονταν προικοσύμφωνα (αλλού προικοχάρτια, αρραβωνοχάρτια κτλ.) και στα χρόνια της Τουρκοκρατίας συντάσσονταν από κληρικούς, ιερείς ή μοναχούς, που εφάρμοζαν το οικογενειακό δίκαιο στους υπόδουλους Έλληνες.

Η σύνταξή τους γινόταν πάντα με παρουσία μαρτύρων, που ήταν υποχρεωμένοι να υπογράψουν το προικοσύμφωνο. Το προικοσύμφωνο συντασσόταν πριν από τον γάμο. Η προίκα παραδινόταν στον γαμπρό πριν από τη στέψη. Περιλάμβανε είδη ρουχισμού, έπιπλα, οικιακά σκεύη, κοσμήματα, ζώα (πρόβατα, βόδια), νομίσματα κ.ά.. Περιλάμβανε βέβαια και όλα τα ακίνητα (σπίτια, αμπέλια, χωράφια, ελαιοκτήματα κτλ.), που περιγράφονταν με κάθε λεπτομέρεια (θέση, έκταση, γείτονες κτλ.).

Ο σύζυγος είχε την υποχρέωση να διαχειρίζεται καλά την προίκα της συζύγου και να φροντίζει για τη διατήρηση και την ακεραιότητά της. Δεν είχε το δικαίωμα να εκποιήσει ή με άλλο τρόπο να παραχωρήσει κάποιο από τα προικώα ακίνητα. Η κυριότητα των ακινήτων ανήκε στη σύζυγο και μόνο την επικαρπία είχε ο σύζυγος. Αν πέθαινε ο σύζυγος ή αν χώριζε το ανδρόγυνο, η προίκα έμενε στη γυναίκα ως ιδιοκτησία της. Αν πέθαινε η σύζυγος, τότε ένα μέρος της προίκας κληρονομούσε ο σύζυγος και το μεγαλύτερο μέρος κληρονομούσαν τα παιδιά. Αν το ανδρόγυνο δεν είχε αποκτήσει παιδιά, τότε η προίκα γύριζε στον προικοδότη, αν ζούσε, ή στους νόμιμους κληρονόμους του. Δείγμα προικοσύμφωνου, χρονολογούμενου από το 1909, είναι το ακόλουθο, από το οποίο για ευνόητους λόγους παραλείπονται τα ονόματα.

ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟΝ

(διατηρείται η γλώσσα και η ορθογραφία του προικοσύμφωνου):

Σήμερα την δεκάτην ογδόην του μηνός Νοεμβρίου του έτους 1909 ημέραν της εβδομάδος Τετάρτην προσκληθείς ο υποφαινόμενος εφημέριος ... εις την οικίαν της ... όπου ήτο και ο ... (μέλλων γαμπρός) ήκουσα παρ' αυτών εγώ τε και οι μετ' εμού προσκληθέντες συνυποφαινόμενοι τ' ακόλουθα.

Ο κύριος ... έχων θυγατέρα εις ώραν γάμου ονόματι ... θέλει να μνηστεύσει αυτήν μετά του ... και προσφέρει ως προίκα της θυγατρός του εξής.

1ον Οικίαν εις άνω μαχαλάν εντελώς τετελεσμένην πλησίον της οικίας ... (περιγράφονται λεπτομερώς οι γειτονικές οικίες).

2ον ... 7ον (περιγράφονται λεπτομερώς τα προικιζόμενα κτήματα με τα σύνορά τους).

8ον Και μετρητά λίρας οθωμανικάς είκοσι αριθμ. 20. Εν σινή, δύο τσεντερέδες, εν ταψή, δύο βυτίνες.-

Ο ... (μέλλων γαμπρός) παραδέχεται την συμφωνίαν ταύτην και υπόσχεται μέχρι της εποχής του γάμου θέλει τηρήσει τα καθήκοντα του καλού μνηστήρος και ότι όταν λάβη την προίκα θα έχει μεν αυτήν υπό την διαχείρισίν του αλλά θα φυλάτῃ αυτήν ως ιεράν υπό την αναπαλοτριώντων κυριότητα της μελούσης συζύγου του εξ αμοιβέας συγκαταθέσεως.

Ο γάμος γεννησεται μετά τρεις μήνας από σήμερα και αν εν εκ των δύο μερών θελήση και αποφασίση να ακυρώσει τον αρραβώνα οφείλει να πληρώσει τω ετέρω μετζίτια αργυρά εκατον πενήκοντα.

Οι προικίζοντες υποχρεούνται να μεταβιβάσωσι τα κτήματα προ της εποχής του γάμου εις όνομα της μελονύμφου, οι δε μνηστήρες αμφοτεροι υπόσχονται ότι δια πάσαν είτε προ του γάμου είτε μετά του γάμου (ω μη γένητο) αμφισβίτησιν ή διαφοράν αφορώσαν εις την δικαιοδοσίαν της μητροπόλεως δικαζούσης κατά τα εκκλησιαστικά νόμιμα και τα επιτόπια έθιμα.

Διά δε τα κτήματα των ανωτέρω επειδή τυγχάνουσιν της μητρός εάν εν περιπτώσει ζητήσουν τα ορφανά ανάλογον της μητρός των υπόσχεται ο πατήρ κύριος ... να δώση εις την θυγατέραν του ... (άλλο κτήμα).

(Ακολουθούν υπογραφές του μνηστήρα, του προικίζοντα πατέρα και των μαρτύρων. Για τους αγράμματους βεβαιώνουν και υπογράφουν οι γνωρίζοντες γραφή).

Ακριβές αντίγραφο από τον τηρούμενο στην Κοινότητα Κώδικα Προικοσυμφώνων.

Αλήθειες και μύθοι γύρω από την προίκα

Η κίνηση για την κατάργηση του θεσμού της προίκας είναι ένα θετικό βήμα για την απελευθέρωση της γυναίκας από την καταπίεση του αντρικού αυταρχισμού που επικρατούσε ως τώρα. **Είναι όμως παράλληλα μύθος να πιστέψει κανείς ότι μόνη η νομοθετική κατάργηση του θεσμού της προίκας θα λύσει τα προβλήματα.** Η προίκα, με όλες τις παραλλαγές που ίσχυσε, στις διάφορες ιστορικές περιόδους, ήταν γέννημα-θρέμμα των κοινωνικών συνθηκών. Όσο λοιπόν οι κοινωνικές συνθήκες είναι ασφυκτικές για τα νέα παιδιά που παντρεύονται και θέλουν να στήσουν το δικό τους σπιτικό, μόνη η νομοθετική κατάργηση του θεσμού της προίκας θα είναι σκέτος στρουθοκαμηλισμός.

Στα πολύ παλιά χρόνια, οι άντρες έκλεβαν, με κάθε ευκαιρία, όσες πιο πολλές γυναίκες μπορούσαν. Οι αρπαζόμενες γυναίκες δεν είχαν θέση νόμιμης συζύγου, έτσι όπως την εννοούμε σήμερα. Ο θεσμός του γάμου ήταν ακόμη αδιαμόρφωτος. Τις χρησιμοποιούσαν λοιπόν ως σκεύη ηδονής, ως τεκνοποιητικές μηχανές και ως υπηρετικό προσωπικό του αφέντη, όχι μονό μέσα στο σπίτι, αλλά και έξω στα χωράφια. Για ν' αποφύγουν τις αντεκδικήσεις, οι αρπαγείς άρχισαν, σιγά-σιγά, να κλείνουν συμφωνία με τους συγγενείς της κλεμμένης γυναίκας. Στο πλαίσιο της συμφωνίας αυτής πλήρωναν κάποια αποζημίωση, η οποία, συχνά, δεν ήταν καθόλου ευκαταφρόνητη.

Με την επικράτηση ειρηνικότερων συνθηκών, οι άντρες έπαψαν να αρπάζουν τις γυναίκες. Τώρα πια τις αγόραζαν από τον εξουσιαστή τους, δηλαδή συνήθως από τον πατέρα τους. Το τίμημα που καταβαλλόταν δεν ήταν τίποτε άλλο παρά η παλιά αποζημίωση για την αρπαγή που δεν συνηθιζόταν πια. Αυτά ίσχυσαν σε όλους τους αρχαίους λαούς.

Με τον καιρό καταργήθηκε η αγορά και η συμφωνία γαμπρού και πεθερού περιοριζόταν στο να δοθεί η νύφη με όλα τα φορέματα και τα κοσμήματα της, καθώς και με τα άλλα αντικείμενα της προσωπικής της χρήσης. Οι οικογένειες ήταν ακόμη αγροτικές. Με την καλλιέργεια του αγρού από τον άντρα και τους δούλους του, η οικογένεια είχε αρκετά εισοδήματα, ανάλογα με τις σχεδόν ανύπαρκτες δαπάνες της εποχής εκείνης. Όταν όμως σχηματίστηκαν και μεγάλωσαν οι πόλεις, τότε αυξήθηκαν οι δαπάνες που επέβαλλαν οι καινούριες συνθήκες κοινωνικής συμβίωσης κυρίως, με τα έξοδα πολυτελούς διαβίωσης. Κάτω λοιπόν από την πίεση των καινούριων αυξημένων δαπανών που απαιτούσε η εγκατάσταση και η διαβίωση στην πόλη, οι γαμπροί δε θεωρούσαν πια αρκετά τα αντικείμενα της προσωπικής χρήσης της γυναίκας που έπαιρναν, αλλά ζητούσαν από τον πεθερό όλο και μεγαλύτερη οικονομική ενίσχυση. Έτσι **διαμορφώθηκε ο θεσμός της προίκας, ως αναγκαίο επακόλουθο των καινούριων δομών της αστικής κοινωνίας και οικονομίας.**

Ως το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η προίκα ήταν στον τόπο μας, όχι μόνο μια παραδεδομένη από το βυζαντινορωμαϊκό δίκαιο υποχρέωση των γονιών της κοπέλας, αλλά, προπαντός, μια απαραίτητη οικονομική ενίσχυση για να μπορέσει το καινούριο ζευγάρι να φτιάξει το σπιτικό του και να ξεπεράσει την πιεστική οικονομική στενότητα που αντιμετώπιζε στα πρώτα του βήματα. Μέσα στο κλίμα των κοινωνικών αντιλήψεων που επικρατούσαν ως τότε, **τα περισσότερα και σημαντικότερα επαγγέλματα ανήκαν μονοπωλιακά στους άντρες.** Για τις γυναίκες έμενε μόνο το επάγγελμα της υπηρέτριας, της ράφτρας, της κομμώτριας, της νοσοκόμας και της (ελαφριάς ή σοβαρής) καλλιτέχνης Α. ναι! Και της πόρνης...

Η ισότιμη αποδοχή αντρών και γυναικών σε όλα τα επαγγέλματα είναι πια σήμερα κάτι το αυτονόητο. (Βέβαια ακούγονται πότε-ποτέ και κάποιες παραφωνίες για τη δήθεν ακαταλληλότητα των γυναικών να πάρουν στα χεριά τους διευθυντικές θέσεις.) Μέσα στις καινούριες αυτές κοινωνικές και οικονομικές δομές θυμίζουν πια γελοιογραφίες κάποιοι κανόνες του αστικού κώδικα που άλλοτε συνιστούσαν τα θεμέλια της πατριαρχικής οικογενείας. Το άρθρο που ορίζει πως «ο ανήρ είναι η κεφαλή της οικογένειας και αποφασίζει περί παντός ό,τι αφορά τον συζυγικόν βίον» έχει πια περισσότερο μουσειακό χαρακτήρα. Είναι λοιπόν αδιανόητη η συμβολή της γυναίκας στα βάρη του γάμου με την παράδοση της προίκας στο γαμπρό' θα δουλέψουν και οι δυο, και με τα εισοδήματα της εργασίας τους θα προσπαθήσουν να τα βγάλουν πέρα. Η γυναίκα λοιπόν, στις καινούριες οικονομικοκοινωνικές συνθήκες δε συμβάλλει πια με προίκες, αλλά με τα εισοδήματα της προσωπικής εργασίας της, όμοια όπως γίνεται και με τους άντρες. Από την άποψη αυτή, **η νομοθετική κατάργηση του θεσμού της προίκας** έρχεται απλώς να επιβεβαιώσει κάτι που, έτσι κι αλλιώς, έχει πάψει να συνηθίζεται.

Τι, δηλαδή; **Δεν προικίζουν πια οι γονείς τα κορίτσια τους; Και βέβαια τα προικίζουν,** όταν και όσο μπορούν. Μονό που, τώρα πια, προικίζουν τα κορίτσια τους, και όχι το γαμπρό. Δίνουν δηλαδή στα κορίτσια τους διάφορα περιουσιακά στοιχεία, που θα ανήκουν στη δίκη τους κυριότητα και θα τα διαχειρίζονται και καρπώνονται αυτά τα ίδια, και όχι οι άντρες τους.

Γιατί; Επειδή, και πάλι, αυτό επιβάλλουν οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Πόσα χρόνια πρέπει να ταλαιπωρηθεί το καινούριο ζευγάρι, έως ότου μπορέσει, με τις αποταμιεύσεις από την εργασία και των δυο, να αποκτήσουν δικό τους σπίτι και να το επιπλώσουν όπως τόσον καιρό ονειρεύονταν; Συνήθως έχουν γίνει πια μεσήλικες. Οι στερήσεις και η μιζέρια έχουν δηλητηριάσει αρκετά τις σχέσεις τους. Κι όταν πια τα αποκτούν, έχουν τόσο κουραστεί ψυχικά, που δεν είναι σε θέση να τα χαρούν.

Κάθε γονιός που τα τράβηξε αυτά, τό'χει έννοια, πώς θα μπορέσει το παιδί του (είτε είναι κορίτσι, είτε είναι αγόρι), να μην περάσει κι αυτό από τις ίδιες συμπληγάδες, όταν θα παντρευτεί. Οι ασφυκτικές λοιπόν κοινωνικοοικονομικές συνθήκες θα διατηρήσουν το θεσμό της προίκας, με μίαν άλλη παραλλαγή, την ενίσχυση του ίδιου του παιδιού από το γονιό του. Κι όπως φαίνεται, θα τον διατηρήσουν για πολλά ακόμη χρόνια.

Εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, 29 Ιανουαρίου 1981

Θέματα για συζήτηση:

- Ποιοι παράγοντες υπαγόρευαν την ύπαρξη του θεσμού της προίκας στην Ελλάδα; Ισχύουν οι ίδιοι παράγοντες σήμερα;
- Έχει καταργηθεί εντελώς ο θεσμός της προίκας μέχρι τις μέρες μας;

[Η κακοποίηση των γυναικών]

Ερ. Πόσο συχνό είναι το φαινόμενο της κακοποίησης και σε ποιες περιπτώσεις παρατηρείται;

Απ. Μία στις πέντε γυναίκες στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σύμφωνα με νέες έρευνες, έχει υποστεί κακοποίηση στο οικογενειακό περιβάλλον. Η κακοποίηση της γυναίκας συμβαίνει σε οικογένειες κάθε φυλής, θρησκείας και σε όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Είναι πιο συχνή σε οικογένειες με προβλήματα κατάχρησης αλκοόλ και ναρκωτικών. Η κακοποίηση

αφορά, εκτός από τον ξυλοδαρμό, τον βιασμό και φτάνει σε ακραίες καταστάσεις, μέχρι και το φόνο. Άλλες μορφές βίας είναι η ψυχολογική όπως η εξύβριση, η υποτίμηση, ο κοινωνικός εξευτελισμός και επίσης η οικονομική στέρηση. Η κακοποίηση είναι κυρίως ενδοοικογενειακό φαινόμενο.

Ερ. Ποια είναι τα αίτια της κακοποίησης και ποιο το προφίλ θύτη και θύματος;

Απ. Ενδοψυχικοί, διαπροσωπικοί και πολιτισμικοί παράγοντες συμβάλλουν στο πρόβλημα. Οι θύτες συχνά προέρχονται από οικογένειες όπου η βία ήταν καθημερινό φαινόμενο, έχουν παραστεί μάρτυρες ξυλοδαρμού της μητέρας ή έχουν κακοποιηθεί και οι ίδιοι όταν ήταν παιδιά. Είναι συνήθως ανώριμοι, εξαρτητικοί, με έντονα αισθήματα ανεπάρκειας και χαμηλής αυτοεκτίμησης. Η παρανοϊκότητα και ο σαδισμός, κύρια χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους, είναι αυξημένα. Ζηλεύουν παθολογικά, είναι καχύποπτοι, επιθετικοί και επικριτικοί στις πράξεις των άλλων. Μπορούμε να πούμε ότι ασυνείδητα αισθάνονται μια πλευρά του εαυτού τους αδύναμη, αυτό δεν γίνεται ανεκτό από του ίδιους και προβάλλοντας αυτή την πλευρά στη γυναίκα, της επιτίθενται («δεν είμαι εγώ αδύναμος, είναι αυτή»). Με αυτό τον τρόπο, η επιθετική συμπεριφορά του άντρα έχει σαν στόχο την ταπείνωση και τον εξευτελισμό της γυναίκας και την ενίσχυση της δικής του αυτοεκτίμησης και ταυτότητας.

Η κακοποίηση έχει μεγαλύτερη πιθανότητα να συμβεί όταν ο άντρας νιώθει απειλημένος ή ματαιωμένος από τη δουλειά ή τις διαπροσωπικές σχέσεις του. Έτσι μεταθέτει ην επιθετικότητα που δέχεται από το περιβάλλον στη σύζυγό του ή τη φίλη του.

Από την άλλη μεριά τα θύματα – γυναίκες έχουν σαν κύρια χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους την εξαρτητικότητα και την αμφιθυμία. Παρότι μπορεί να είναι εργαζόμενες, επιτυχημένες και να έχουν μόρφωση, έχουν συχνά κι αυτές χαμηλή αυτοεκτίμηση, πολλές φορές υποφέρουν από κατάθλιψη και ενοχές και μερικές φορές συναντάται έντονος ένας ηθικός μαζοχισμός. Πιστεύουν ότι κάποια στιγμή η κακοποίηση θα σταματήσει, όμως η αλήθεια είναι ότι η κακοποίηση είναι ενισχυτική. Αν ένας άντρας χτυπήσει τη σύζυγό του, έχει μεγάλη πιθανότητα να το ξανακάνει. Νιώθουν δε εγκλωβισμένες και ότι δεν έχουν τον τρόπο να αντιδράσουν. Αυτός ο εγκλωβισμός είναι κυρίως συναισθηματικός.

Ερ. Τι γίνεται όταν η κακοποιημένη γυναίκα θέλει να εγκαταλείψει τη συζυγική στέγη;

Απ. Όταν μια γυναίκα προσπαθήσει να εγκαταλείψει το σύζυγό της, αυτός γίνεται περισσότερο απειλητικός και επιθετικός. Αν υπάρχουν παιδιά και η σύζυγος δεν είναι οικονομικά ανεξάρτητη, τότε το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο δύσκολο. Μερικοί άντρες, μετά από ένα επεισόδιο βίαιης συμπεριφοράς, νιώθουν ενοχές και φέρονται μετανιωμένοι και στοργικοί στη γυναίκα τους. Μια τέτοια συμπεριφορά κάνει τη σύζυγο να ελπίζει ότι όλα θα αλλάξουν και επιστρέφει ή παραμένει μαζί του, μέχρι τον επόμενο ξυλοδαρμό που αναπόφευκτα θα συμβεί.

Ερ. Γιατί παρατηρείται αύξηση του φαινομένου;

Απ. Το ότι υπάρχει ενημέρωση και έστω ένα υποτυπώδες υποστηρικτικό πλαίσιο σήμερα, ωθεί τις γυναίκες να καταγγέλλουν συχνότερα περιπτώσεις κακοποίησης.

Από την άλλη μεριά, η χειραφέτηση της γυναίκας και η συμμετοχή της στην παραγωγή, πιθανόν να ενισχύει την αίσθηση της ανεπάρκειας αντρών με τα παραπάνω ανώριμα και παθολογικά χαρακτηριστικά, και να τους κάνει να προβαίνουν σε τέτοιου είδους

συμπεριφορές.

Ερ. Ποια πρέπει να είναι η μέριμνα της πολιτείας;

Απ. Η πολιτεία θα πρέπει να μεριμνήσει για την αύξηση σε αριθμό, αλλά και την ενίσχυση των ήδη υπαρχόντων χώρων φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών. Δεν αρκεί μόνο η ιδιωτική πρωτοβουλία. Το κράτος έχει την υποχρέωση και την ευθύνη για τη φυσική προστασία των κακοποιημένων γυναικών και των παιδιών τους, αλλά και την ψυχολογική, κοινωνική, νομική και οικονομική στήριξή τους. Θα πρέπει να υπάρξει περισσότερη ενημέρωση για το πρόβλημα, αλλά και για τους τρόπους απεγκλωβισμού της γυναίκας από μια τέτοια σχέση. Επιπλέον υπάρχει μεγάλη έλλειψη κέντρων ψυχικής υγείας, όπου θα μπορούν ψυχοθεραπευτικά, άντρες και γυναίκες, να ενισχύσουν την αυτοεκτίμησή τους και να ελαχιστοποιήσουν την αίσθηση ανεπάρκειας του ψυχισμού τους.

Ερ. Ποιοι άλλοι τρόποι υπάρχουν για την αντιμετώπιση του προβλήματος;

Απ. Όταν η γυναίκα καταφέρει να έχει τον έλεγχο της σχέσης και ο άντρας πειστεί ότι η συμπεριφορά του δεν πρόκειται να γίνει πια ανεκτή, και ότι νομικά κινδυνεύει με αυστηρές ποινές, τότε πιθανόν να γίνει μια αλλαγή. Σε αυτό μπορεί να βοηθήσει η υποστηρικτική ψυχοθεραπεία οικογένειας, όπως και η ατομική ψυχοθεραπεία του άντρα και της γυναίκας. Σε διαφορετικές περιπτώσεις, θα πρέπει να επιδιώκεται διαζύγιο. Το διαζύγιο είναι προτιμότερο εάν υπάρχουν παιδιά. Με αυτό τον τρόπο τα παιδιά, αλλά και η γυναίκα θα βγουν από ένα νοσηρό οικογενειακό περιβάλλον, το οποίο θα είχε σίγουρα επιπτώσεις στην ήδη εύθραυστη ψυχική υγεία τους.

Δ. Σεφεριάδης, ψυχολόγος, συνέντευξη στον ημερήσιο τύπο

Τα προβλήματα των γυναικών στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες

Οι γυναίκες στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου έχουν λιγότερα νομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και οικονομικά δικαιώματα, τόσο σε σύγκριση με τους άντρες των χωρών αυτών όσο και με τις γυναίκες στα ανεπτυγμένα κράτη. Καταρχάς, οι γυναίκες δεν έχουν ισονομία με τους άντρες, δηλ. δεν έχουν ίσα νομικά δικαιώματα. Για παράδειγμα, στη Σαουδική Αραβία, οι γυναίκες δεν έχουν το δικαίωμα να οδηγούν αυτοκίνητο, δεν μπορούν να περπατήσουν μόνες τους σε δημόσιο χώρο και δεν μπορούν να αναπτύξουν κοινωνικές σχέσεις με άντρες που δεν είναι συγγενείς τους. Επίσης, στην Αίγυπτο, οι περισσότεροι θεσμοί του Οικογενειακού Δικαίου διέπονται από το Μωαμεθανικό Δίκαιο, που ορίζει π.χ. ότι ένας άντρας μπορεί να χωρίσει τη γυναίκα του ανακοινώνοντας απλώς τη βούλησή του και για οποιαδήποτε αιτία, ενώ η γυναίκα δεν μπορεί να ζητήσει διαζύγιο από τον άντρα της, για οποιονδήποτε λόγο.

Οι γυναίκες στις χώρες του Τρίτου Κόσμου γίνονται επίσης θύματα της κουλτούρας τους και πιο συγκεκριμένα, των εθίμων τους. Υπολογίζεται ότι κάθε χρόνο 2 εκατομμύρια νεαρά κορίτσια (ηλικίας 4-12 ετών) υφίστανται ακρωτηριασμό των γεννητικών τους οργάνων (κλειτοριδεκτομή) στην Αιθιοπία, Σομαλία, τη Γουινέα και 25 ακόμη Αφρικανικές χώρες, όπως και σε ορισμένες περιοχές της Ασίας και της Μέσης Ανατολής. Το 1997, η Διεθνής Αμνηστία ανακοίνωσε ότι περίπου 6,000 γυναίκες την ημέρα υποβάλλονται στη βασανιστική αυτή πρακτική, που διεξάγεται εμπειρικά, από άτομα χωρίς ιατρικές ικανότητες και χωρίς αναισθητικό (προκαλώντας έτσι έναν μεγάλο αριθμό θανάτων από μόλυνση).

Στις περισσότερες υπανάπτυκτες χώρες, οι γυναίκες θεωρούνται ακάθαρτες όταν έχουν εμμηνορροσία και πρέπει να μην εμφανίζονται σε δημόσιους χώρους. Όταν θηλάζουν τα μωρά τους (ένα χρονικό διάστημα που κρατάει κατά μέσο όρο δύο χρόνια), τα θρησκευτικά ταμπού τις απαγορεύουν να έχουν σεξουαλική επαφή με τους συζύγους τους, που εξωθούνται να αναζητήσουν πόρνες ως ερωτικές συντρόφους. Στο Μπανγκλαντές, το να καθυστερήσει μια γυναίκα να σερβίρει το φαγητό ή το να απορρίψει μια πρόταση γάμου, θεωρούνται σοβαρές δικαιολογίες για να ρίξει ένας άντρας καυστικό οξύ πάνω στο πρόσωπό της. Στην Ινδία, υπολογίζεται ότι πάνω από 5,000 γυναίκες ετησίως δολοφονούνται από τις οικογένειες των συζύγων τους, διότι οι προίκες που έδωσαν κρίθηκαν ανεπαρκείς.

Τέλος, έρευνες που διεξάγονται από διεθνείς οργανισμούς καταδεικνύουν ότι οι γυναίκες υποφέρουν από φτώχεια σε δυσανάλογα μεγάλους αριθμούς. Για παράδειγμα, η UNESCO ανακοίνωσε πρόσφατα ότι σήμερα 1 δισεκατομμύριο γυναίκες (και 450 εκατομμύρια άντρες) παγκοσμίως υποσιτίζονται και βρίσκονται στα όρια του θανάτου. Υπολογίζεται επίσης ότι το 70% των ανθρώπων που ζουν σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας διεθνώς είναι γυναίκες. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία που δημοσίευσε η ίδια οργάνωση:

(α) 540 εκατομμύρια γυναίκες σε όλον τον κόσμο είναι αναλφάβητες (σε σύγκριση με 280 εκατομμύρια άντρες),

(β) 80 από τα 120 εκατομμύρια παιδιά που δεν πηγαίνουν σχολείο είναι κορίτσια,

(γ) στις χώρες του Τρίτου Κόσμου, πάνω από 600,000 γυναίκες πεθαίνουν κάθε χρόνο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και του τοκετού (κυρίως λόγω της έλλειψης κατάλληλης ιατρικής παρακολούθησης) και

(δ) περίπου 60 εκατομμύρια γυναίκες «λείπουν» από τα επίσημα δημογραφικά στοιχεία για τον παγκόσμιο πληθυσμό.

(Για περισσότερες πληροφορίες, δείτε

<http://www.amnesty.org/ailib/intcam/femgen/fgm1.htm>).

Πανεπιστήμιο Αθηνών / Τμήμα Μ.Ι.Θ.Ε. κοινωνιολογία των Έμφυλων Σχέσεων, Δρ. Ασπασία Τσαούση, 17 Μαρτίου 2006

[Οι γυναίκες στον αραβικό κόσμο]

Διαβάστε το σύντομο απόσπασμα που ακολουθεί, όπου η γνωστή μαροκινή κοινωνιολόγος Φατίμα Μερνίσι εξηγεί την υποχρέωση των γυναικών του αραβικού κόσμου να κυκλοφορούν καλυμμένες και "αόρατες" από τα ανδρικά βλέμματα.

Σύμφωνα με την παράδοση, οι γυναίκες, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, δεν πρέπει να χρησιμοποιούν τον δημόσιο χώρο, καθώς με τον τρόπο αυτό "εισβάλλουν" στο σύμπαν της Ουμά (της κοινότητας των πιστών του Ισλάμ). Κι όταν το κάνουν, οφείλουν να τηρούν τις καθιερωμένες εθιμοτυπικές συμπεριφορές, δηλαδή να φορούν κάλυμμα και να επιδεικνύουν την πρέπουσα σεμνότητα, με άλλα λόγια να περπατούν με γυρτούς τους ώμους και χαμηλωμένα τα μάτια. Οι Μαροκινές φορούν το κάλυμμα μόνο όταν βγαίνουν από το σπίτι τους στο δρόμο, το χώρο δηλαδή που θεωρείται αποκλειστικά ανδρικός. Το κάλυμμα σημαίνει ότι η γυναίκα είναι παρούσα στον κόσμο των ανδρών, παραμένει ωστόσο αθέατη, αφού στην ουσία δεν έχει δικαίωμα να βρίσκεται εκεί.

Από τη στιγμή που συνοδεύονται, οι γυναίκες έχουν δικαίωμα να διεισδύσουν στο ανδρικό σύμπαν και να πραγματοποιήσουν τις παραδοσιακές τους επισκέψεις στο χαμάμ ή στον τάφο του εγχώριου αγίου. Η επίσκεψη στο χαμάμ γινόταν δύο φορές το μήνα, ενώ η επίσκεψη στον τάφο του αγίου μία ή δύο φορές το χρόνο, συνήθως την 27η ημέρα του Ραμαζανιού. Και στις δύο περιπτώσεις ήταν υποχρεωτική η άδεια του συζύγου. Τη συνοδεία αναλάμβανε μια γυναίκα ηλικιωμένη, συνήθως η πεθερά.

Στην παραδοσιακή κοινωνία, μόνον η ανάγκη και η φτώχεια μπορούσαν να δικαιολογήσουν την απουσία μιας γυναίκας από την εστία της. Και, παραδοσιακά, μόνον οι πόρνες ή οι γυναίκες που έχασαν το λογικό τους περπατούσαν ελεύθερες στους δρόμους. Είναι ενδεικτικό ότι, σύμφωνα με μια παλαιότερη μελέτη, ο νεαρός επαρχιώτης που φθάνει στην πόλη θεωρεί ότι κάθε γυναίκα που βρίσκεται στο δρόμο είναι σεξουαλικά διαθέσιμη. Έτσι, η παρουσία των γυναικών σε ένα χώρο που θεωρείται ανδρικός αποτελεί ταυτόχρονα πρόκληση και ύβρις. Καθώς όμως οι γυναίκες οφείλουν να μετακινηθούν ελεύθερα στο δρόμο προκειμένου να πάνε στο σχολείο ή τη δουλειά τους, ο εκσυγχρονισμός εκθέτει υποχρεωτικά άπειρες γυναίκες σε μια δημόσια παρενόχληση, λιγότερο ή περισσότερο συστηματική. (...)

Μία γυναίκα είναι πάντοτε παρείσακτη σε ένα χώρο που ανήκει στους άνδρες, γιατί θεωρείται εξ ορισμού αντίπαλος. Δεν έχει δικαίωμα να χρησιμοποιεί τους ανδρικούς χώρους και, όταν το τολμά, διασαλεύει την τάξη και ταραάζει την πνευματική ηρεμία του άνδρα. Στην πραγματικότητα, απλώς και μόνο το ότι βρίσκεται εκεί όπου δεν έπρεπε να είναι, συνιστά πράξη επιθετική. Κλονίζει την τάξη του Αλλάχ προτρέποντας τους άνδρες να υποπέσουν σε ζινά (παράνομη σεξουαλική επαφή). Έτσι ο άνδρας διακινδυνεύει την ησυχία του, την ασφάλειά του, την εύνοια του Αλλάχ, το κοινωνικό του κύρος.

Η κατάσταση επιδεινώνεται όταν η γυναίκα δεν φορά το κάλυμμά της. Η έκφραση που χρησιμοποιείται στο Μαρόκο για μια γυναίκα που δεν είναι καλυμμένη είναι "αριάνα", δηλαδή γυμνή. Σήμερα, οι περισσότερες γυναίκες που πηγαίνουν στο σχολείο ή εργάζονται έξω από το σπίτι δεν φορούν κάλυμμα. Τα δύο λοιπόν αυτά στοιχεία, ότι δηλαδή είναι παρείσακτες και μάλιστα γυμνές, συνιστούν μία πράξη αποκάλυπτης επιδειξιμανίας. Σύμφωνα επομένως με την τρέχουσα ιδεολογία, η παρενόχληση που μας επιφυλάσσουν οι άνδρες στο δρόμο είναι η προφανής απάντηση στη "δική μας" επίθεση. Έτσι νομιμοποιούνται να ακολουθούν με τις ώρες μια γυναίκα, να την ακουμπούν, όταν τους δοθεί η ευκαιρία, να της επιτίθενται λεκτικά, κι όλα αυτά με την ελπίδα ότι θα την πείσουν να πάει μέχρι το τέλος την επιδεικτική της συμπεριφορά.

(Fetima Mernissi, εφ. *Ελευθεροτυπία*, 9/3/1997)